

1 9 4 3 - 1 9 4 4
N A Š

R O D
Š T E V I L K A ~ 9

KRIZANKA

1	2	3	4	5	6	7	8	9
10				11				
12			13	14				15
17						18		
19			20		21	22		23
24		25			26			27
28	29					30		31
32					33		34	35
36					37	38		
39				40				41
42						43		

Vodoravno: 1 prepoved alkohola v Ameriki; 10 odrta ovčja koža; 11 hunski poglavar; 12 znak za prvine; 13 shramba za puščice; 15 grška črka; 17 največja visoka planota na zemlji; 18 indijansko pleme; 19 Lutrov nasprotnik (fon.); 20 indijski bogataš; 23 predlog; 24 predlog; 25 kratica za starejši; 26 morsko obrežje; 28 časovna enota; 30 raj starih Slovanov; 32 posedovati; 33 predlog; 34 srd; 36 dejanja, uradniške stopnje; 37 večji stanovanjski prostor; 39 srbsko moško ime; 40 glasbeno znamenje; 41 kratica pri nekaterih svetnikih; 42 mesnata novotvorba (tujka); 43 svetovno znano letovišče.

Navpično: 1 slovniški pojem (2 besedi); 2 ustanovitelj ruske države; 3 osebni zaimek; 4 zamorsko pleme; 5 domač izraz za predpusno veselico s plesom; 6 beseda iz maše; 7 O. Župančičev junak; 8 vrsta zemlje; 9 podolgovate jame; 14 vrtna hišica; 16 zelenica; 21 gozdno drevo; 22 predlog; 25 gora v Alpah; 27 češka reka; 29 žensko ime; 31 okras iz cvetic in listov; 33 geometrijski pojem; 35 pritok Donave; 37 morska žival; 38 visok bivši uradnik; 43 zadnje črke iz 7 navp.; 40 bodrilnica.

MAGIČNI KVADRAT

1	a	a	c	c	c	e	1 praznična peciva;
2	e	e	e	e	e	i	2 ogreben;
3	i	i	i	k	n	n	3 bikoborec;
4	n	o	o	o	o	o	4 strupen plin;
5	o	p	p	p	r	r	5 vladarice;
6	r	r	t	t	t	t	6 skupen.

REŠITVE UGANK IZ ŠT. 8

Krizanka.

Vodoravno: 1 bori; 3 atek; 7 oza-re; 9 bok; 11 Lot; 13 Kosovel; 16 sodo; 17 emir; 19 Apel; 20 Sava; 21 Nil; 23 haj!; 24 Erata; 25 Aca; 28 osa.

Navpično: 1 bob; 2 rokodelc; 3 iz; 4 ar; 5 Telemahos; 6 kot; 8 Abo; 10 okopi; 12 oliva; 14 sol; 15 ves; 16 Sana; 18 raja; 22 a a; 25 Ra; 26 to.

Enačka. a = napaka; b = Paka; c = rodtina; č = Bina; d = Novice; e = vice; f = šara; g = ra.

x + narodna noša.

Številnica. 1, 2, 3, 4, 5... strah; 6, 7, 8... led; 9, 10, 11... uši; 12, 13, 14, 15... konj.

Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri!

Uganke iz 8. štev. Našega roda so pravilno rešili in bili izžrebani:

Kopitar Metod, uč. IV. a r. lj. šole na Grabnu; Jonke Janez, uč. V. r. lj. šole na Vrhniki; Silvester Marta, dij. II. b r. Urš. gimn.; Rupnik Viljem, uč. IV. c r. lj. šole v Zg. Šiški; Podožnik Vinko, uč. V. a r. lj. šole na Vrhniki; Oblak Olga, dij. III. r. klas. gimn.; Kranjc Milčica, uč. III. b r. na III. dekl. lj. šoli.

Nagrade je dvigniti pri upravi Našega roda, Učiteljska tiskarna, Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Naslovna slika: prizor iz povesti »Jadralsci«.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom.

Letna naročnina je za skupna naročila L. 20— (2 liri mesečno), za posamezne naslove pa L. 25—. Posamezna številka L. 2.50.

Herausgeber und Drucker »Učiteljska tiskarna« in Laibach, verantwortlich Franc Štrukelj in Laibach. — Izdaja in tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani, predstavnik Franc Štrukelj v Ljubljani.

Für die Schriftleitung und Verwaltung verantwortlich — Za uredništvo in upravnništvo odgovoren Ivan Tavčar, Celovška 30.

JADRALCI

S a m o J e n k o

10. Trije beli galebi.

Naslednji dan je pihal vzhodnik in na obzorju so se pričeli dvigati beli kopasti oblaki, ki jih jadranci tako željno pričakujejo. Navsezgodaj so že zvelikli »Potepuha« na vrh Pečnika in so žrebali, kdo bo prvi vzletel, zakaj vsak je hotel prvi jadrati, da bi naredil izpit »C«. Mrzlično je vsak vrigel kovanec v zrak, radovedno se je vseh enajst pripogibalo k materi zemlji. Ko so vrgli novce desetič v zrak, je ostal samo še Janez. Nestrpno je sedel v »Potepuha«, se privezal na sedež, medtem ko so se razvrstili ob vzletni vrvi in mu je Jože dajal zadnja navodila.

Že je zadonel klic »Spusti!« V trenutku se je dvignila jadratica nad tovariše in že je vzletna vrv odpadla. Tako je Janez usmeril »Potepuha« vzdolž grebena. Vedno više se je dvigal, tako da je videl na drugo stran velikega Zupanščka, ki je drugače zapiral pogled proti jugu. Ko je na koncu grebena zaokrenil, je v daljavi zagledal goli vrh, na njem pa majhne pike. Tam v daljavi je kakor skozi tančico zagledal Kamniške planine, spodaj pa veliko belo liso — Ljubljano. Srce mu je poskočilo od samega veselja in zadovoljstva. Takole sam, v sinjih zračnih višavah, oddaljen od mestnega hrupa brez šolskih skrbi, ki te sicer more podnevi in še celo ponoči! Ko se je približal tovarišem na vrhu, je videl, da mu mahajo in slišal je tudi nekaj vzklikov. Zaokrenil je,

usmeril letalo zopet proti Zupanščku, ko je naenkrat zagledal, kako so deli tovariši roke na usta in zaslišal je kakor iz daljave: Ceeeeeeeeee.

Debelo jih je pogledal Janez, kaj pomeni to, pa se je takoj spomnil, da leti vendar za izpit »C« in da so mu nestrpni tovariši sporočili, da je preteklo že pet minut in da bo njegovega letenja že kmalu konec. Ko je preletel drugič vzletno mesto, je zagledal globoko pod seboj nekakšno belo krpo, ki jo je nekdo vihtel v rokah. Z žalostjo je ugotovil, da je to dogovorjeni znak, da okrene jadratico in odleti na pristanek. Tesno mu je postalo pri srcu in vrinila se mu je misel, da bi naredil še nekaj osmic vzdolž grebena. Zdaj, ko je tako prijetno visoko nad gorami in sinjim nebom, pa mora pristati. Spomnil se je na nestrpne tovariše, ki komaj čakajo, da bi tudi oni vzleteli, da si pridobe tri bele galebe na sinjem polju. Okrenil je »Potepuha« in potisnil krmilno palico naprej. Zašumelo je, jadratica se je stresla, kakor bi se hotela upreti Janezovi volji in dolžnosti. V velikih zavojih je vodil jadratico proti zemlji. V dolini blizu pobočja je zagledal v kotu velikega travnika nekaj tovarišev s »Psom«. Mahali so mu. Usmeril je »Potepuha« v tisto smer in že je letel v višini dreves, ki so rastla v dolini. Še skok preko drevesa in pred seboj je zagledal travnik, ki ga je prej videl kot zeleno krpo. Naravnal je naravnost proti njemu in že je začutil rahle sunke. Pristal je. Pritekli so tovariši, Janez se je odpel in skočil na zemljo.

»Sijajno! Izvrstno si letel, še celo učitelju je bilo všeč. Kakšne občutke si imel? Ali je lep razgled?« so rado vedno vpraševali tovariši.

Naložili so »Potepuha« na voziček, zapregli »Psa« in krenili po strmem pobočju proti vrhu. Je jasno, da je bilo govorjenja in poizvedovanja toliko, da je bila dolga pot prekratka. Nestrpno so se vrstili drug za drugim in vsak bi najraje ostal pod sinjem nebom veliko dalj kot pa bornih deset minut. So opoldne kosili na terenu, da ne bi izgubljali dragocenega časa in bi se prej izpolnila pregoreča želja tovarišev, ki so čakali.

Mrak je že zagrinjal pokrajino v meglenomodro tančico, ko je »Potepuh« letel proti farni cerkvi; še velik krog, zavoj na desno in jadralica je pristala nedaleč od kozolca, v katerem so prenočili prvič. Ko so dospeli ostali tovariši, je skočil iz nje Marijan Šetina. Njega, propagandnega ministra, je žreb določil, da leti zadnji. Zgovornemu jadralcu, ki je ves dan držal zaprt kljun, kot da ga ne bi nikoli imel, je privrela ploha besed, da so se takoj zakrohotali na vse grlo.

Spravili so »Potepuha« pod skedenj, nato pa odšli večerjat. So soglasno sklenili, da je današnji dan praznik, čeprav ni rdeče označen v pratiki. Pregovorili so skopega blagajnika Stanke Kosa, da je odprl svojo mošnjo in so prišle po večerji na mizo omlete. Pridno so jih zalivali z rdečim malinovcem, ki ga je naredila prijazna krčmarica, da bodo vedeli, kdaj so dobili tri bele galebe na sinjem polju. Postali so dobre volje in so odšteli še Marijanu Šetini vsak po eno breco, da se je iz hlač kar kadilo. Smilil se je Marijan krčmarici, kaj se ji ne bi; ni malenkost, če te prešerno razploženi tovariši obrcajo, da še hlače vzdihajo, kaj šele Marijan. Zato pa mu je postregla krčmarica z lovsko klobaso in belim kruhom, da ostali kljub dobrotam kar do sape niso prišli, ker niso mogli verjeti lastnim očem. In si je vsak želel,

da bi bil zadnji in se mastil s klobaso in belim kruhom.

Še danes je prišel iz kuhinje učitelj Jože, ki se je malo prej izmuznil, da še opazili niso, in jim je rekel, naj vsi sedejo za mizo na klop.

»Spodobilo bi se, da bi se slikali,« je rekel in ko so bili posedli vsi na klop, so s prijaznim pogledom čakali, da postavi Jože fotografski aparat. Že je vrgel črno cunjko preko in hotel pokriti še svojo glavo, ko je zašumelo po zraku in začutili so mokroto. Pogledali so drug drugega in se zarežali, ko so videli, kako jim curlja voda po laseh in obrazu za srajco. Zagledali pa so tudi Jožeta, kako je držal z obema rokama veliko steklenico sodavice, ki je bila že prazna in je samo kapljica, ki je kanila od pipice, oznanila, da je bila steklenica polna, in jim je postalo takoj jasno, od kod naenkrat taka prha. Zarežali so se, da se je hiša stresla do postavkov, in je prestrašena pritekla krčmarica vprašat, kaj se je zgodilo. Pa je zagledala za mizo na klopi jadralce, ki so se smejali na vsa usta, in tudi Jožeta s prečudno črno škatlo.

Ko so prišli zopet do sape, je rekel Jože, naj se javita dva, ki sta najbolj pogumna. Vsi so vstali izza mize, pa je izbral Janeza in vodjo Milana. Sredi sobe je postavil klop, nato pa odšel za trenutek z Milanom iz sobe. Ko sta se vrnila, se je vlegel Milan na klop, zaprl oči in videti je bilo, kakor da je pozabil dihati. Nato sta odšla še z Janezom v kuhinjo. Po vrnitvi je povedal učitelj, da bo Janez obudil mrtvega Milana. Sklonil se je Janez k Milanu in ga pričel božati z rokami po obrazu. Napeto so gledali ostali jadralci, ki so se postavili okoli mrtvega tovariša. So se prešerno zasmejali, ko so videli, da ima Janez s sajami namazane roke, ki z njimi boža po licu trdno mežčega Milana. Sredi največjega smeha pa oblije Janeza po licu curek milnice iz Milanovih ust. Še bolj prešerno so se zasmejali tovariši

in padla je tudi krepka študentovska beseda. So zasklele Janeza oči in jo je ucvrl na dvorišče k vodnjaku. Za silo si je umil oči ter obraz in ko se je vrnil, videl, da so ponudili Milanu kos razbitega zrcala. Milan ni mogel verjeti lastnim očem, ko je zagledal

na gladki plošči počrneli dimnikarski obraz, in je podrgnil z roko preko čela. Niso ga varale oči, kajti vsa dlan je bila črna, da se ni nikjer videla bela koža.

»Se boš vsaj enkrat pošteno umil, kot sem se jaz!« mu je dejal Janez.

(Se nadaljuje.)

VELIKAN MLINAR

Lojze Zupan — Belokranjska pripovedka

V Beli Krajini je nekoč živel osebenjek. Imel je sinčka, ki ni bil večji od palca na roki. Oba z ženo sta ga hranila in napajala z najboljšim, kar sta premogla, toda sinček je ostal majhen kakor prej in ni zrastel niti za las.

Nekega dne pa je osebenjek ojarmil voli, vrgel plužno na telege in se odpravil v polje njivo orat. Palček je prosil očeta, naj ga vzame s seboj, leta pa je odgovoril:

»Kam naj te vzamem, sinček, ko si premajhen! Polje je veliko in široko. Lahko bi se izgubil ali pa zašel pod brazdo in se zadušil.«

»Ljubi čača, zavij me v lipov list in položi volu v uho, da se ne bom izgubil.« je palček jokal in moledoval.

Kaj je hotel osebenjek? Zavil je palčka v lipov list in ga položil volu v uho. Potlej je pognal voliče in odšel na polje.

Komaj je na polju osebenjek zarezal prvo brazdo v njivo, že je pričel palček sitnariti:

»Ljubi čača, daj mi jesti!«

Kaj je hotel osebenjek? Sedel je pokraj neizorane njive, vzela z voza locnjevko in nasitil sinčka z debelačnim kruhom.

Potlej je posadil palčka v locnjevko, le-to postavil na voz in dejal:

»Zdaj zaspi in miruj!«

On sam pa je znova pričel orati njivo. Komaj je zarezal v njivo drugo brazdo, je pričel palček sitnariti:

»Ljubi čača, daj mi piti!«

Kaj je hotel osebenjek? Stopil je k telegi in napojil sinčka s sladkim hrusevcem.

Potlej je sinčka spet položil v locnjevko in mu zabičal:

»Zdaj zaspi in miruj, dokler ne odorjem njive.«

Ali komaj je pognal voli in zarezal v njivo tretjo brazdo, se je palček že spet pričel dreti na vsa usta:

»Ljubi čača, daj mi — — —«

Osebenjek pa ni čakal, kaj mu bo sinček del, ampak je v jezi nad palčkovim sitnarjenjem zaklel:

»Ah, da bi le prišel gozdni mož in te odnesel v svoj brlog!« — — —

In glej! Komaj je izrekel, že je iz bližnje loze prilomastil velikan, pograbil locnjevko s palčkom in oboje odnesel v bližnji gozd. — — —

Doma je velikan dal palčka svoji ženi za igračo. Velebaba pa ga je vzljubila in vsak dan s svojim mlekom nahranila.

In glej! Palček je pričel rasti ko konoplja. Po treh letih je že zrastel v moža. Takrat ga je gozdni mož odpeljal k največji bukvi v lozi in dejal:

»Poizkusi silo svojih rok! Pograbi to drevo in izruj ga!«

Napenjal se je, da so mu pokale kosti v sklepih, toda bukvi ni niti vrha zamajal, kaj še da bi jo izruval.

»Popil si še premalo mleka,« je gozdni mož zagodrnjal in osebenjako-vega sina spet odpeljal k svoji ženi, rekoč:

»Preslab je še za pot v svet. Še mora piti mleko!«

In spet ga je Velebaba hranila z mlekom. Po treh letih je že zrastel v velikana. Takrat ga je gozdni mož povabil k najmočnejšemu hrastu v lozi in velel:

»Poizkusi se v moči! Pograbi drevo in izruj ga!«

Objel je hrast in ga izruval s koreninami vred. — — —

»To ni še nič!« je zagodrnjal gozdni mož in se z velikanom vrnil k svoji ženi ter zaukazal:

»Močan je, kakor se spodobi velikanu! Toda preslab je še za zlobni svet. Še mora piti mleko!«

Velebaba je še tri leta hranila velikana z mlekom. Po treh letih je že prerastel gozdnega moža in Velebabo, močan pa je bil, da je kar mimogrede podiral drevje, kakor deca puli travo.

»Zdaj si zrel, da te lahko pošljeva v hudobni svet!« sta rekla gozdni mož in Velebaba in velikana odslovila.

»Domača gora — najbolj zelena!« si je mislil velikan in se napotil proti domači vasi. Na polju je zagledal očeta, ki je oral. Ko je ubogi osebenjek opazil velikana, se je ustrašil, popustil plug in voli ter jo ucvrl v dir.

Velikan pa ga je ujel in del:

»Hej čača, nikar se me ne boj! To sem vendar jaz — tvoj palček!«

»Paaaaalček?« je zategnil prestrašeni osebenjek. »Le kdaj si zrastel v velikana?«

Sin pa mu je povedal, kako in kaj, in še velel:

»Pojdi, čača, z voli v vas! Tamkaj naroči mili majki, naj mi skuha južino. Jaz sam pa ti bom zoral njivo.«

Ko je osebenjek odšel z voli, se je velikan vpregel v plužno, potekel nekajkrat po polju gor in dol in njiva je bila preorana. Potem je iz bližnje loze izruval hrast, osmukal z njega veje, si zadel na eno ramo krlj, na drugo pa očetov plug in takšen prilomastil v domačo vas.

»Hej, mati, drv sem vam prinesel!« je zakričal in vrgel hrastov krlj sredi domačega dvorišča na tla.

Mati je sinu velikanu skuhala južino v svinjskem kotlu, toda to mu je bilo še premalo. Komaj si je za silo oteščil glad. Vsa vas je bila v skrbeh, kako bo prehranila takšnega jedca, ki je po-

jedel za južino več kakor vsi vaščani v sedmih dneh...

On pa jih ni hotel žalostiti in jim povzročati skrbi, zato je odšel po svetu. Kar mimogrede je izruval visok hrast, osmukal z njega veje kakor otrok latje z ovsene bilke in imel je popotno palico.

Pot ga je pripeljala v vas ob Kolpi. Vaščani niso imeli niti za prgišče moke in niti sebi niso mogli speči kruha ali skuhati debelačnih žgancev, kaj še da bi nasitili velikana.

»V mlinu ob Kolpi je vrag,« so poštožili. »Kdor pride v mlin, da bi tamkaj zmlel debelačo v moko, ga izozad napade vrag, ga vrže med dva mlinska kamna in ga zmelje v prah.«

On pa, ne bodi len, pravi vaščanom:

»Dajte mi debelače in pšenice! Sam pojdem v malenco in vam prinesem moko.«

Ko so mu prinesli zrnja, si je natresel v levi žep sedem mernikov pšenice, v desni žep pa sedem kupljenikov debelače in se napotil v mlin ob Kolpi. Ko je tamkaj natresel zrnje na mlinske kamne, ga je izozad napadel vrag. Velikan pa je zamahnil z roko, kakor da bi se otepel muhe in zanergal:

»Kakšna osa pa se zaletava vame?«

Ujel je vraga za kozjo brado in ga potlačil med dva mlinska kamna. Kar

skozi lino v mlinu je potlej zapihal na mlinsko kolo, da se je zavrtilo v blazni tek.

In glej — mlinski kamni so polomili vragu vse kosti in izpod njih so se usule samo smrdljive vražje dlake.

Velikan pa je mlinske kamne opral in zmlel zrnje ter se z moko povrnil v vas. Presrečni vaščani so napekli kruha in nakuhali debelačnih žgancev, da so jih imeli vsi dovolj; in še je velikanu zadosti ostalo...

Velikan pa je odšel v dolino Kolpe. Kadar koli je Kolpa upadla, da mlinarji niso mogli mleti debelače in pšenice, so povabili k sebi velikana, ki je pihal na mlinska kolesa vse dotlej, da so vaščani zmeli svoje zrnje. Tako so imeli vselej jela na pretek in še velikanu mlinarju je zadosti ostalo.

Belokrajinci pripovedujejo, da velikan mlinar še danes potuje po dolini Kolpe in piha v mlinska kolesa, kadar Kolpa upade. In če imate, ljubčki moji, kaj dosti pšenice ali debelače, oprtajte si bisago z zrnjem in ponesite jo v mlin ob Kolpi. Tamkaj pozovite velikana mlinarja, da vam bo zrnje zmlel v moko, in lahko si boste spekli kruh in skuhal debelačne žgance in nanje povabili vse prijatelje in znance!

Locnjevka = košara; plužna = plug; telege = voz; loza = gozd.

FEDJICA IN DEDEK ČAKATA POMLADI

Ivo Peruzzi

Kaj je na lipici ptička zapela?
Kaj je na okencu roža zacvela?
Ali mrazovi se peljejo proč?
Ali že blizu Velika je noč?

Dedek, jaz sonce bi rada objela.
Rada na veji ko roža cvetela.
Dedek, o smejva se in ne molčiva.
Fedjica, sneg še planine pokriva.

Fedjica, dušica ti je zapela.
Rožica pisana v srčku vzevetela.
Srnica skače po gozdu in zajček.
Putka iznesla nam rdeči bo jajček.

Pesmi molčé še in sonce se skriva.
Ni še oračev in prazna je njiva.
Dedek, jaz sneg bom po hribih topila.
S cvetjem bom daljne poljane pokrila.

Fedjica, mlada si, veruj in upaj!
K svatbi pomladni jo mahneva skupaj.

POT K SOČI

Davorin Ravljen

Šel pomladi bom do Soče
med marélice cvetoče,
v Brda pa v Gorico
po veselo govorico.

da bi dolgo nam živeli!
Vnuki — da vas sreča najde,
kakor sonce briške brajde!

Dedek, še posedaš z vnukom,
vivčkom, šalo in poukom?
E, vi dedki osiveli,

Bog vas hoče
ko marelice cvetoče,
kakor vse, kar sočno rase
vsako pómlad, v večne čase.

PA SE DERE SRAKA

Cvetko Golar

Pa se dere sraka v hosti:
Kje so, kje so moji gosti?
Rada bi jih pogostila
in jim gobe zabelila,
ki sem videla jih rasti
pod macesni, bori, hrasti.
Kot priboljšek k gobjim juham
za kosilo tudi skuham
iz ovsene moke žgance
za pastirje in gorjance.
Črne brala borovnice
po obronkih sem planice
in robidnice in žir
dobre so za vsak večer.

VRAŽJA KOŽA

Gustav Strniša — Ilustriral Gregor Strniša

Náš očka je bil ves prašen in truden, ko je vstopil v delavnico in si globoko oddahnil. Sive oči so nas prijazno gledale, nasmehnil se je in dejal:

»No, to je prva črnulja, ki sem jo kupil s prisluženim denarjem, saj sem danes pripešal domov ves lahek, ker me ne teže več dolgo!«

Otroci smo ga radovedno opazovali, ko je privlekel iz naramnika veliko, črno kožo in jo obesil na železni drog, pritrjen pod obokanim stropom našega vlažnega stanovanja.

»Mojster! Mnogo čevljev boste lahko urezali iz nje, saj je kot kakšna ponjava!« se je oglasil starikavi pomočnik Jaka, ki mu je pomagal čevljariti v dobrih in slabih dneh.

Oče je zadovoljno kimnil in odšel v sobo.

Mi smo se pa ustavili in zastrmeli v strop, kjer je koža visela, saj je bila lepa, blesketajoča se, da bi se človek kar ogledal v nji kot v motnem zrcalu.

Jaka se nam je muzal. Pomežiknil je z levim očesom, nato z desnim, se počohal po resastem sivkastem obradku in poredno omenil:

»Ej, otroci, vi še ne veste ne! Ta koža je začarana, saj je od samega vraga!«

Zazijali smo.

»Jaka, vlečete nas!« je hlipnil bratec Rudlek in ga nezaupno pogledal.

»Jaz, da bi se šalil? Na mar mi ne hodi! No, čakajte, da vam povem! Na vas je potem, če mi verjamete ali ne!«

Saj poznate podreškega mlinarja, tistega močnega starca, z belo, kode-ljasto brado in kodrastimi lasmi, ki zna v plitvinah loviti ribe kar z roko, a kadar nima dela, se potepa v svojem zelenem čolnu po Savi.

Pa je zadnjič ribaril. Globoko sredi reke je metal trnek. Valovi so rezko

šumotali, kot bi čisti in jasni svarili svoje ljubljene ribice, naj se ogibljejo zapeljive vabe, ki je migotala kot živa mušica na zrcalasti gladini.

Sonce je zahajalo. Niti sapica ni dihnila skozi zrak, še valovje je komaj vidno trepetalo.

Hipoma je odrevenel. Zagledal je posavskega vraga, plavajočega po vodi. Mokra črna koža se je svetlikala kakor polita s slepečo pozlato. Med žimnastimi lasmi sta se odražala dva izrastka, oči so kresale iskre, a široka in polna usta, slična rdeči podkviči, so se razposajeno režala.

Mlinar, ki se nikogar ne boji, se je hitro ovedel, se pokrižal in švignil proti njemu, da bi ga zagrabil.

Peklenšček pa, ki je bil sluzav in gladek kot novo rojen cucek, mu je kar skliznil izpod rok.

»Zakaj ga ni pohapnil za roge?« je radovedil bratec Rudlek.

»I kako? Tisti njegovi rožički so bili kratki, kakor okrnjeni, prevlečeni s kožo, pa polzni kot polži,« je razlagal Jaka in nadaljeval.

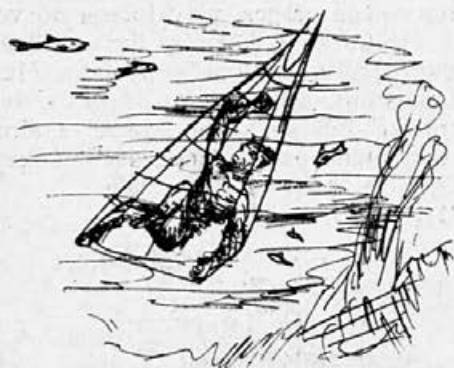
Torej zmuznil se mu je, zamahnil enkrat, dvakrat in že je občepel na škrbinasti skali ter mu kazal fige:

»Ej, dedek, menil si, da me boš kar v žep stlačil, pa te je fratalo! Nikdar me ne dobiš, nikoli ne! Vem, zakladi ti diše, ki jih hudiček pozna, pa se le kar pod nosom obriši zanje!«

Stari je molčal, stisnil ustnice, da so mu šklepnile in zdrknil k bregu.

Naslednji dan je že zarana nastavljal veliko mrežo pod izjedeno kleč, kjer je bila voda temna kot s črnino polita, in se odpravil na delo.

In glejte ga šmenta! Popoldne je nankrat začul rohnenje in kričanje. Ko je prihitel s pomočnikom k reki, sta opazila, da se v vrvju premetava velika, temna gmota, ki ni bila nihče drugi kot hudobec sam.

»Naj se le pošteno nažlampa, preden ga izvlečeva!« se je hihital mlinar in se vrnil v mlin.

Ko je zahajalo sonce, sta oba sedla v čoln; preden sta odveslala, se je starec se nečesa spomnil, skočil v hišo in se vrnil z močnim koprivovcem:

»Če bo kaj rentalil in nama naga-jal, ga bom ožgal, da bo kar piskal!«

Srečno sta prispela k skalam in dvignila mrežo. Ujetnik je bil povit in zamotan vanjo kot dojenček v plenicce. Vrgla sta ga v čoln in se pognala nazaj.

»Pustita me!« je siknil rogatec in se jel obračati in zvijati.

Pa pomislite! Še preden mu je mlinar odgovoril, se je zgodilo čudo. Zlo-dej v vodi ni imel moči, zdaj se je pa kar mahoma mreže otresel, da je padla raz njega, in popihal bi jo bil, če bi ga pomočnik, ki je bil pravi orjak, ne bil držal za kopitaste noge.

Mlinar pa, ne bodi len, prične udrihati z bičevnikom po njem.

»Ne boš se spolznil ne! Zaklade po-kaži, pa boš rešen!«

Hudobar se je zapačil, ko ga je starec udaril po hrbtu. Nenadoma pa je nekaj počilo. Sunil je kvišku in prese-nečenima brodarjema je ostala v rokah samo črna koža, dočim je vragec švignil v velikem loku v valove, ki so se pordečili. Zahahljal se je, da se je hripavi glas kar zarezal v ozračje.

»Ha, ha, ha!«

Strahotno je odmevalo med klečmi. To ni bil veseli smeh, temveč prisiljen bolesten krik, saj ga je peklo vse telo.

Sonce je zahajalo. Rubinasti valovi so skrivnostno šumljali. Okoli peklen-ščka so plavale rdeče rože, se razbohotile in razžarele prav do bučnega jezca, kjer so tonile v bisernih koralah in draguljih, živo motajočih se med skalovjem. Vražja izrastka, ki sta se pojavljala na površju, sta blestela kot dva rubinasta, rosna popka.

Jaka je umolknil zamišljeno strme predse.

Zadrževali smo sapo in čakali. Pred seboj smo pa slutili savske valove v večerni zarji, skrivnostnega vražiča, ki po njih plava, in podreškega mlinarja v zelenem čolnu. Bilo nam je, da čujemo še smeh, odmevajoč preko vode med klečmi daleč v mračno hosto.

Ko smo se predramili, je Jaka že držal v rokah nedodelan čevelj in nas smehtljuje gledal.

»In kaj je bilo potem?«

Potem? Zvečer je mlinar mlel in se s pomočnikom pogovarjal o vragu, ki jima je ušel. Pa se mu ni nič kaj mudilo.

»Veš kaj, poskusiva svoje moči!« je predlagal pomočniku, s katerim sta se večkrat rvala, čeprav je bilo starcu že nad šestdeset, a močni pomagač je bil komaj tridesetleten.

Spoprijela sta se ter metala, da so šipe šklepetale in se težke stope tresle.

Tedaj se je pognal na streho vrag, se sklonil proti oknu in zakričal:

»Mojo kožo nazaj!«

Pa ga niti poslušala nista, saj jo je starec dobro spravil, položil jo je pod črne bukke, ki jih je podedoval po svojem očetu.

»Mojo kožo nazaj!« je spet kriknil nagec.

Ker se nista zmenila, je umolknil in se zagledal v pretep. Kmalu pa je spet skočil na sleme, potegnil iz dimnika sukljajoči se dim, ga na dlani osvaljal in razmotal ter vrgel motek nase. In takoj je bil oblečen v temno dimasto kožo. Pognal se je k Savi in se ogledal v valovih, ki so se mu smejali v mesečini. Ker je bil skromen, se je zadovoljil s svojo novo prevleko, se pognal nazaj na mlinsko streho, si podrgnil z dlanjo usta in že je je imel v rokah srebrne orglice in pričel igrati.

Tedaj je za trenutek vse zadrželo in zapelo. Pa je naenkrat valovje divje zabučalo, dvignil se je vihar, drevje je rohnelo, zatulila je burja in strele so švigale na vse strani. Vmes pa je donela tajinstvena pesem. Čudno rohnenje in donenje je odmevalo daleč do Kranja.

Takrat sem ležal za hišo na vrtu in sam sem prisluškoval. Nad menoj jasna noč, zvezde so se kar stapljale druga v drugo, toliko jih je bilo in tako nizko so visele, da bi skoraj lahko segel vanje in se ž njimi kepal. Tam v daljavi pa blesket in grmenje, mešana z opojno melodijo.

Mlinar in pomočnik pa nista ničesar videla in slišala, ko sta se degala.

Zlodej je spet pogledal skozi okno in se maščevalno zarežal. Iz kozolca za mlinom je izdrl bilko in z njo poščegetal zdaj mlinarja, zdaj pomočnika, kar ju je tako kačilo, da sta se pričela zares tepsti in suvati, njemu je pa srce od veselja poskakovalo.

Ko sta naposled utrujena občepela med vrečami, sta bila oba pošteno zdelana. Predramila sta se šele zjutraj in se drug drugemu smejala.

Tisto kožo je mlinar vzel in jo prodal vašemu očetu. Niti strojiti je ni bilo treba, saj je bila položčena in svetlikajoča še bolj kakor vsaka druga. Starec bi jo bil rad obdržal doma, pa mu je njegova pobožna ženica zabranila, ker se je bala, da bi ne prinesla nesreče v hišo. Zdaj pa visi tamle pod stropom.

*

Mesečina je plavala nad predmestnimi hišicami, ko sem se po prstih vtihotapil v delavnico. Sam sem si hotel ogledati in otipati vražjo kožo. Ko sem pa pa vstopil, je mesec svetil skozi okno in sij se je odbijal na kožnem lošču, da se mi je zazdelo, kot bi gledalo iz nje veliko žareče oko. Prestrašil sem se in smuknil nazaj v sobo.

Potem sem v postelji premišljeval, kaj je s tisto kožo in če bo očetu prinesla srečo, saj jo je kupil za svoj zadnji denar in tako čudna je, velika in črna, pa se le kar sveti, mora pač biti začarana.

»Prekrižati jo moram,« mi je hipoma spreletelo možgane. Da, saj res! Z ostrim čevljarskim nožem napravim urez podolgem in počez, pa bo hudobec izgubil vso oblast nad njo, sem si dejal in zaspal.

Ko sem se zjutraj prebudil, se je šele danilo.

Tiho sem smuknil v delavnico. Ker sem bil še premajhen, saj mi je bilo komaj pet let, sem pristavil stol in potipal mastno kožo ter se kar stresel.

Samo počesni urez sem še napravil, nož bi mi bil od strahu skoraj zdrsnil iz roke, trepetaje sem zlezal na tla in hušknil nazaj v sobo.

Ko je oče kasneje vzel kožo z droga in jo položil na desko, da bi prirezoval čevlje, je začuden opazil zarezo in takoj obdolžil Jako:

»Jaka! Kdo je narezal kožo in mi napravil škodo? Otroci niso mogli biti, premajhni so in je nobeden ne doseže!«

»Jaz ne mojster! Saj nisem tako zloben!«

»Kdo pa drugi? Odpovedal vam bom službo!«

»Mojster, nedolžen sem! Pomislite tudi na mojo ženo in na moja dva otročička!«

Solza mu je zablestela v očeh.

In tedaj sem se hotel oglasiti ter vse povedati, kajti tista solza je kanila prav v moje srce in me zapekla kot bi vrgel živ ogorek vanj, da sem glasno vzdihnil. Spregovoriti pa le nisem mogel. Dobro sem videl vražička, majhnega in drobnega, ki se je spretno izmotal izpod kože, skočil k meni in me stisnil za grlo, dočim so se drobne iskrive oči uprle vame, a usta so mi zašepetala:

»Molči, če ne, gorje ti!«

In nisem se oglasil.

Oče se je pomiril. Pomočnik Jaka je ostal pri hiši. Kožo sta z očetom predelala v čevlje in vse je bilo pozabljeno.

*

Minila so leta, ko sem nekoč spet obiskal starše. Tedaj sem opazil na drogu pod stropom črno kožo in se spomnil na dogodek iz svojih otroških let.

Moj sivolasi dobri očka je sedel poleg mene, ko sem ga potrepljal po rami in vprašal, če se še spominja narezane kože.

»Še se spominjam, čudim se le, da je Jaka to naredil, saj je bil vedno zvest in dober delavec. Zdaj je že rajnik!«

»Očka moj! Jaki pa kar izbriši vso krivdo! Tisti grešnik sem bil jaz!«

»Ti? Pa da si molčal in mi nisi povedal? Od tebe bi tega ne pričakoval!«

»Oče, kdaj bi vam bil že vse povedal, pa nisem mogel. Pozneje sem pa pozabil. Takrat, ko se je to zgodilo, me je sam vrag držal za golt in moral sem molčati, moral!«

»Kako to?« se je začudil oče.

In pripovedoval sem mu vse, kakor je bilo.

Samo pogledal me je in zamišljeno pokimal.

MISLIL SEM, KO JE SNEŽILO ...

Pastúškin

Mislil sem, ko je snežilo,
da vem, kaj je maj,
ker sem že lepo število
jih videl do zdaj.

Mislil sem: slana bo rosa
in veja bo cvet,
v travi bo švignila kosa
in sladek bo svet.

Pa se je misel uštela.
Vse lepši je maj;
takega ni doživela
še duša do zdaj.

Trav in vodá govorica
omamno šumi;
zemlja mi takega lica
še kazala ni.

Mislil sem, ko je snežilo,
da vem, kaj je maj...
Kaj me tako je zmotilo?
In vem li sedaj?

OD DEVINA DO DRAGONJE

Vid Jelšan

Devin. Mogočno je njegovo zidovje, silen je njegov položaj, bogata je njegova zbirka orožja, slik in knjig. žuželk in predvsem metuljev. Stari stolp sredi dvorišča je rimskega izvora; razgled z grajskih zidov edinstven. Mnog znan in neznan naš pesnik se je tam približal božanstvu vsevečne Lepote in Resnice. Na razoranih čerch, odmaknjenih od podnožja sedanjega gradu, pošastno režijo v svet še danes močni zidovi rimskega Devina. Predzadnji devinski grof Hugo je bil v letih 1382. do 1385. prvi cesarski glavar v Trstu, v naslednjih petih letih pa glavar kranjski in Slovenske marke. V 17. stoletju so imeli na Devinskem gradu posebno pripravo, ki je napovedovala nevihto, na kar so z zvonovi svarili ribiče in pastirje.

Onstran devinskih pečin se obrežje razširi v tih zaliv, opasan z zelenim vencem košatih gozdov, ki jih oživljajo veliki hoteli in kopališča ob prodnati obali. Izredno milo podnebje v mirnem zatišju okoliških vzpetin napravlja Sesljan za posebno priljubljeno letovišče na slovenski obali Jadrana.

Tam nad obalo je ljubeč svet, ploden, gojen, vabljev. Blagor peščenjaka, vpliv sredozemskega podnebja. Vedno zeleno rastlinje in drevje, vinogradi in južno sadje to izpričujejo. Le oljka je redka. Zaradi silne burje, ki kaj rada zadivja nad severnim Jadranom ter odnaša strehe, ogroža naravo in človeka, ji je življenje oteženo. Če bi tod ne bilo apnenca in burje, bi bila domovina naših bratov, ki so pri morju, obljubljena dežela.

Pri morju so in morje jih redi.

Morju darujejo tam doli naši bratje svojo mladost in svoje zdravje in svojo moč; v borbi z morjem so jim ojekleneli živci in se jim je utrdila volja; morje jim je življenje in nekateri mu ga tudi darujejo, da žive drugi. Vozi se s slovenskih brežanov tam zunaj daleč od razgibanih obal ob tihih zalivih, kjer nad portičem

»na stezi ribič komaj se razloči,
ki stopa v breg upognjen k tlom do
pasa«.

poslušaj njegove modre, izkušene in izbrušene besede in zastrmel boš nad silo slovenskega pomorca!

Ni pa samo borba z morjem, ki pi-
je kri našemu Primorcu, tudi borba z
zemljo mu je težka; borba s kame-
njem. Saj jih borna kraška zemlja tam
za obrežnimi robovi ne more zadostno
hraniti. Skromna sta človek in žival.
Slednja stika za redko zeljo med go-
stim kamenjem, človek pa se ubija v
mogočnih kamnolomih, ki s svojim
bogastvom krasijo mesta treh celin.

»Kraški ruvarji vi iz Šempolaja,
prašni kamnarji iz Svetega Križa,
vsi iz Slivnega, Mavhinj, Sosljana —
v dolgih predpasnikih od žakljevine,
kape papirnate v mrke oči,
trše od kamna so vaše pesti,
mišice vaše pod soncem so pele,
čez ves Kras
šel je vaš glas,
o kamnolomci iz Nabrežine...«

Okoli dvajset kilometrov nepozab-
ne poti je od Sosljana ob obali do
Trsta. Široka asfaltirana cesta se vije
z obrežjem, prilagojena vsakemu nje-
govemu gibu, nad njo strmo obraslo
pečevje, pod njo razorane čeri, doli pa
sinja jadranska gladina, prostrana, gi-
neča v neskončnost.

Nabrežina, važno prometno
križišče, se razgleduje nad njo, malo
dalje se beli visoko med vinogradi
podjetni Sv. Križ. Zategnjena po-
pevka njegovih žuljavih ribičev in ka-
lafatov in sladki glasovi njegovih le-
pih deklet se družijo z vežno pesmijo
jadranskih valov v mogočno hvalnico
Stvarstvu.

Številni predori, skozi katere se je
pregrizla moderna cesta, večajo barvi-
tost pokrajine in poti. Pri kopališkem
živahnem Grljanu je prevotila
skalni temelj obširnega in ob sever-
nem Jadranu edinstvenega parka, ki
ga na položnem rtiču zaključuje sliko-
viti dvorec Miramara.

Nemirni Habsburžan, kasnejši ne-
srečni mehiški cesar Maksimilijan, ki
je z uredtviyo otočka Lokruma pred
Dubrovnikom pokazal toliko umetni-
škega okusa, se je že pred tem opajal

s stvarjanjem Miramara in njegovih
čudovitih nasadov. V normanskem slo-
gu je zraslo svojevrstno oblikovano
zidovje, ki se s svojo belino čarobno
odraža od zelenega, s cvetjem nasiče-
nega ozadja, ter se zrcali v nepopisni
sinjini jadranskih voda. Ohranjenih je
v dvorec še nekaj Maksimilijanovih
soban.

Slovita kapljica raste tam naokoli,
zlasti po brdih, ki se za njimi skriva
naselje Prosek, dočim se sosednji
Kontovel že bolj nagiba k tržaške-
mu predmestju, ki ga uvaja razborito
Parkovlje z licem nasmehljane-
ga obmorskega kopališča in podjetnega
ribiškega naselja. Ob prazničnih dneh
se diči s ponosnimi slovenskimi do-
mačinkami v prekrasni tržaški narodni
noši.

Potem pa Trst vsenaokoli.

Trst v prostrani luki, kjer se pozi-
bavajo pisane jadrnice ter se šopirijo
beli obrežni parniki poleg mogočnih
oceanskih velikanov; Trst v ogromnih
profilih ladjedelnic, med gozdom to-
varniških dimnikov in dimom tovor-
nih ladij; Trst na širokih avenijah in
gosposkih trgih, v senci razkošnih pa-
lač, v odmevu razigranega smeha, v
zrcalu eleganc; Trst po krivih ulicah
bede in revščine, po temnih gnezdi-
h gneva in gnusa; Trst v blesku južnega
sonca in v žaru silnih svetilnikov; bo-
gati ravninski moderni Trst in sliko-
viti stari Trst gori po bregu do Sv.
Justa in trdnjave; Trst tja do ljubkih
obrobijajočih ga naselj, kjer vanj »za-
jeda se kri in zemlja naša«.

Za obrežnimi Barkovljami so to vi-
šinske Opčine, v objemu Tržaške-
ga Krasa tužna Bazovica in ob
prehodu v Istro spet ob morju indus-
trijski Škedenj, zibelka slovitih
»big«.

Moderniziral in izlepšal se je Trst,
vabljev je, mikaven, monden. Gospo-
darsko pa ni napredoval. Za prven-
stvo v Gornjem Jadranu je tudi v zad-
njih petindvajsetih letih bil boj z Be-
netkami, svojim davnim tekmeccm.

Onstran Trsta za Škedenjem sanja Istra in na njeni severozahodni obali ima slovenski živelj tudi še svojo besedo. Ima jo celo v prav izdatni meri razen po obrežnih mestih, kjer je prebivalstvo močno mešano.

V globokem zalivu se pod Trstom skriva popolnoma slovensko naselje Žavlje. Nekdaj velike tržaške solarne v njegovi neposredni okolici so čpuščene. Kraška voda Glinčica, čeravno kratkega življenja, je v svojem spodnjem toku dobila drugo ime in se pri Žavljah kot Rozandra izliva v ne ravno najbolj čisto morje. Zamočvirila je malo tudi svet, ki ga je kot Glinčica po Malem Krasu gledala z drugimi očmi. Vasici Zabrežec in Jezero na njenem desnem bregu silita še proti Trstu, dočim se na drugi strani za veliko Dolino zajeda v skalno zemeljsko drobno znana Socerbska jama pri vasi istega imena. V ovinkih čez Mačkolje je cesta kmalu spet ob zalivu. V zavojih tekmuje z obalo, izpostavljena poljubom morske pene in sončnih pramenov. Izgubi se med stariškimi zgradbami in slikovitimi na-

selji, ki mežikajo tja čez zaliv tržaški sosedi.

Milje. Že pred več kot tisoč leti je bilo to bogato trgovsko mesto. Netrljanski knez Domagoj ga je leta 876. dodobra olajšal za njegove zaklade. Še pred štiri sto leti je tod tako cvetela trgovina, da se je bližnji Trst bal za prvenstvo. Naščuval je avstrijsko vojsko, da je leta 1511. napadla Milje z namenom, da jih uniči. Napad pa so Miljani hrabro odbili.

V mogočnih krivuljah se vije istrska obala, ki pada mestoma strmo v morje. Spremljata jo ozkotirna železniška proga in moderna cesta, ki se le redko oddaljita od obrežja. V njuni smeri dalje ali pa z jadrnico ali motornim čolnom po mirni gladini sanjavega morja...

Divna je taka vožnja in človek ne ve, kaj naj na pestri obrežni sliki najbolj občuduje. Morda mogočno ladjedelnico Sv. Roka onstran Milj, morda malo dalje naselje Lazaret, ki se stiska v ljubki zalivček? Tudi tam je strnjeno slovensko obmorsko naselje v objemu narodno mešane okolice.

(Se nadaljuje.)

PRVE CVETICE

Anton Debeljak

Preko tale zemlje
veje dih gorak,
snežne lise jemlje:
Vesne čuj korak!

Pisane cvetice
svet ugledajo,
nanje zbog medicine
muhe sedajo.

Deca se igrajo,
cvetje tržejo,
Ko dovolj imajo,
vse zavržejo.

»Kdo mi hrano niči?«
godrnja črmelj.
»Vsaka naj ga piči!«
mumka roj čebel.

ŽARNICE

Miran Borko

Večer se spušča na pokrajino. Vsa zemlja se zgublja v valovih brezmejne teme, ki prižiga na nebu prve najsvetlejšje zvezde. Mir in pokoj lega na naravo. Tudi v sobi postaja čedalje bolj temno. Preprostega človeka prevzemata strah in groza: iz kotov se dvigajo čudne prikazni in se v mračni svetlobi izgublja; v peči nemirno plamtj ogenj in liže z žarečimi žarki pečna vrata.

In glej; tedaj stopi človek do nekega gumba, ki ga ima na steni, in ga zavrti. Kakor bi trenil, se po sobi na mah razlije blaga svetloba. Zavlada pravi dan. Kaj se je zgodilo? V svetilki je zagorela žarnica, naše nočno »sonce«, in razsvetlila sobo.

Žarnica — majhna steklena hruška, ki ima v sebi nekoliko prav tanke žice — to je vse, kar ve preprosti človek o nji. Žarnica je eden redkih tehničnih umotvorov, za katere lahko trdimo, da so že na višku svojega razvoja. Zdi se, da utegnejo že v prihodnosti izpodriniti današnje navadne žarnice, v katerih gori tanka nitka, take vrste žarnic, v katerih gore plini (današnje reklamne luči). Zato lahko upravičeno trdimo, da je dosegla žarnica z nitko že svoj višek. Seveda se ne smemo tudi tu prenačljiti, saj so v začetku, ko so izumili telefon, tudi govorili, da se ne bo mogel več izpopolnjevati.

Če vprašate povprečnega izobraženca, kdo je izumil žarnico, dobite najčesče odgovor: Edison.

Toda to je točno samo toliko, da je današnja žarnica Edisonov izum.

Pravkar poteka sto let, kar je človek prvič skušal narediti žarnico. Prva žarnica, ki je bila uporabljiva, je delo v Ameriki živečega Nemca Goebela. Nastala je leta 1854. Namesto kovinskih žic v žarnici je uporabil oglene

nitke in jih postavil v brezračni zvočec. To je bil prvi važnejši poizkus, ki ga je storil človek, da bi ga elektrika ne samo ogrevala, temveč mu tudi razsvetljevala njegovo bivališče. Žal, da se ta žarnica ni mogla dalje časa ohraniti, ker tedaj še niso poznali stroja dinamoa za proizvajanje električnega toka.

Tako je misel na žarnico zamrla. Človek pa tudi zdaj ni miroval. Že leta 1881. je s sodelovanjem najslavnejšega izumitelja Edisona prišla v promet žarnica v obliki brezračne hruške z ogleno nitko. Izprva so bile te žarnice ustrojene za napetost kakih 130 W, toda v teku 20 let so se močno izpopolnile in dosegle napetost 250 W. V začetku sedanjega stoletja je slavniti fizik Nernst izumil novo žarnico, ki je dobila ime po njem. V tej žarnici ni gorela ogljena nitka, temveč majhna palčica kakega kovinskega oksida. Nernstova žarnica je bila še kar dobro uporabna, vendar je imela to slabo lastnost, da se je prižgala šele kako minuto pozneje, ko smo spustili vanjo tok.

Napredek žarnice je v največji meri odvisen od snovi žarilne nitke v žarnici. Čim večje tališče ima tista snov, tem bolj je uporabna v praktičnem življenju. Zato so že od vsega začetka stremeli za tem, da bi našli snov s čim višjim tališčem. Leta 1902. so prišle v promet Auerjeve žarnice, ki so imele za žarilno nitko osmin. A glej, zopet ni bila v redu: brž ko si se te žarnice z malo večjo silo dotaknil, se je nitka pretrgala in žarnice je bilo konec. Leta 1905. so se že prej omenjene ogljene nitke spremenile v grafitove. Take in podobne žarnice imenujemo žarnice z metaliziranimi nitmi. Iste ga leta se je uveljavila tudi tantalna žarnica, ki je imela znotraj tenko žico

iz tantala. Le-ta je zdaleč prekašala vse prejšnje žarnice, vendar je imela to napako, da se tantalne žice zelo težko izdelujejo.

Leta 1906 se je zgodil v razvoju žarnice pravi pravcati prevrat. Genialni Edison je nestrpno iskal po vsem svetu trave, da bi našel za žarnico trpežno ogle. Prav tega leta so odkrili snov volfram s tališčem 3370 stopinj Celzija. Hitro so poizkusili in obneslo se je dobro. Ogromne ameriške tovarne so začele izdelovati volframove žarnice, ki so si naglo utrle pot po svetu. Na milijone žarnic se je zasvetilo v še tako oddaljena mesta.

Ko so leta 1910 izumili še poseben stroj za hitrejše izdelovanje volframovih nitk, se je začela zlata doba elektrotehnike. Mogočni električni stroji še danes proizvajajo ogromno električne energije in ta teče po tankih žicah preko gozdov in polja in dolin in gora v mesta: tam se v žarnicah

elektrika mahoma spreminja v svetlobo in toploto.

Za primerjavo naj h koncu navedemo še kratko tabelo o tališču nekaterih snovi. Tališče določene snovi je tista stopnja temperature, pri kateri se začne snov topiti. Če čitatelj pomisli, da se celo platinska žica v žarnici stopi, dasi ima tališče 1755 stopinj Celzija, tedaj lahko spozna, kako grozna vročina vlada v naši žarnici.

Snov	Tališče
Živo srebro	—39° C
Parafin	46° C
Žveplo	119° C
Svinec	327° C
Aluminij	659° C
Srebro	961° C
Baker	1084° C
Železo	1530° C
Platina	1755° C
Volfram	3370° C
Ogljik	3500° C

POTRESI IN VULKANSKA TLA USTVARJAJO DOBRO ZEMLJO

Znanstveniki, ki že desetletja vestno preiskujejo sestavino zemlje, so prišli do zaključka, da so ravnine s plitvo zemljo primerne za poljedelstvo, toda le takrat, če so tla, t. j. zemlja, dobra. Pogosto pa so takšne ravnine oblagodarjene z nizko, peščeno in močvirnato zemljo. Prvo je treba močno gnojiti, drugo pa umetno osuševati, če naj zares v vsem ustreza poljedelskim pogojem. Iz prakse pa je znano, da dajejo osušena močvirja zelo rodovitno zemljo. Če osuševanje ni bilo pravilno izvedeno, postane takšna zemlja rada kisla, na kateri uspeva le slaba, kisla trava, ki je porabna kvečjemu za krmo konjem. Takšno zemljo ima pri nas n. pr. Cerkniško jezero, ki v poletnih mescih pogosto usahne, na tleh in v najbližji okolici jezera pa raste — kisla trava.

Vulkanska tla so po navadi zelo rodovitna. Naselbine v okolici ugaslih ognjenikov pogosto prednjačijo v bogastvu in rodnih tleh drugim, sosednim pokrajinam. Zgodovina pa nam govori o primerih, ko se je takšen speči ognjenik iznenada prebudil iz dolgotrajnega spanja — tedaj seveda nastane nesreča za pokrajine okrog ognjenika, ki pogosto v nekaj urah uniči stoletno delo pridnih človeških rok.

Potresi se pojavijo radi tudi tam, kjer v bližini ni nobenega ognjenika, in so izredno pogubonosni povzročitelji nesreč za ljudi, ki živijo na potresnem ozemlju. Potres na Japonskem leta 1923 je na primer prinesel Japoncem mnogo večjo škodo kakor rusko-japonska vojna leta 1904. Potresi v Indiji 1933 in 1935 so vsakokrat uničili kar cele pokrajine.

Toda potresi ne napravljajo zgolj škode človeštvu. Geologom zapuste dragocene sledi za študij, da ugotavljajo sestavino zemeljske skorje.

Prav zaradi potresnih katastrof, ki pa so geologom odprle pogled v prej neznan svet, se je odpravilo v znanstvenih krogih napačno mnenje, ki je prej veljalo za dogmo, da so namreč rudnine samo v goratih predelih našega planeta. Tudi ravnine, ki so nekoč bile gore, a jih je gubanje zemlje in potresno oblikovanje spremenilo iz goratih v ravninske predele, hranijo v sebi premnoge rudninske zaklade; ne samo rude, ampak tudi soli (kalijeva

in natrijeva sol), ki so usedlina nekdanjih morij. Tudi nafta je skoraj vedno tamkaj, kjer je bilo nekoč morje (ostanki rib in drugih morskih živali).

Potresi in vulkanska tla torej ne pri našajo človeštvu zgolj nesreče, ampak tudi dobrine, ki jih človeštvo stoletja po katastrofi uporablja s pridom. Ne moremo jih torej samo zaničevati, ampak v dobri veri, da bodo znancem prinesli blagostanje, jih lahko tudi blagrujemo, četudi je res, da preprost človek tega ne zmore vselej storiti tako, kakor obravnavajo podobne katastrofe znanstveniki.

L. Z.

N A J M L A J Š I R O D

POMLADNO JUTRO

Megla se počasi umika soncu, ki že precej toplo ogreva zemljo. Tla so še trda od močne zmrzali, toda po obronkih, na višje ležečih mestih so že temne lise, kjer odtajana zemlja kaže svojo pravo barvo. Tam tudi vidiš med že suho travo drobne snežnobeke zvončke, ki kinkajo na vitkih zelenih stebelcih, vsak med dvema suličastima listoma. Otroci, ki gredo v šolo, si mimogrede natrgajo male šopke prvih pomladnih cvetk, da z njimi razvesele svoje učiteljice.

Tudi jaz krenem z blatne ceste po stezi v log. Tam se lahko nadiham sicer še rezkega, a svežega zraka, tam lahko opazujem naravo, ki se dramí iz zimskega spanja. Najprej si poiščem zvončkov za šopek. Obenem opazim tudi že nekaj trobentic, prav malih in nežnih. Smilijo se mi še nerazvite sirotice, pa jih pustim, naj rastejo na soncu. Pot me pelje dalje mimo pohlevnega leševja in ješevja, ki drobne, klobasicam podobne cvetne poganjke že zriva na dan. Ob tiho šumečem potoku cvete vrbovje. Zeleno-sivo baržunaste mačice so često prava lepota

za oko, bodisi zunaj v prirodi ali pa v cvetni vazi.

Steza me pelje čez lesen mostiček; tam onkraj stoje v redu kraj travnikov mogočni hrasti in stare lipe. Drevne veje so še gole, a če si jih ogledaš od blizu, vidiš, da so listni popki že napeti, a lesovje je že muzevno in polno sokov, pripravljenih za mlado rast. Rosne kapljice se svetijo na praznih vejah in ptički skačejo po njih, veseleč se pomladi, ki prihaja. Minil je sv. Valentin, ki ima ključke od korenin; sv. Matija je razbil led, kar ga je še pustila letošnja mila zima, in sv. Gregor je oženil ptičke. Zdaj nam je treba le še sonca, toplega juga ter pohlevnega dežja. Čez noč bo vse zbrstelo in ozelenelo.

Megla se je razgubila. Sončni žarki me toplo grejejo v hrbet. S šopkom zvončkov in mačic se vračam nazaj na pusto cesto. V srcu nosim prijetno zavest pomladi, ki se vedno po vsaki zimi vrne v naravo in ki se bo tudi v človeška srca vrnila, ko bo minila mrzla, zlobna zima — vojna.

Zavašnik Bogomila,

dij. II. r. I. ž. r. gimn. v Ljubljani.

Dne 16. marca 1944 je umrla učiteljica **Ljudmila Rapetova**. Ob odprtem grobu so se poslovile od svoje ljubljene vzgojiteljice njene učenke s temile besedami:

Ljuba naša gospodična učiteljica!

Majhna sem še, toda sam Bog ve, kako mi je hudo, ko vam moram v imenu svojih součenk govoriti v zadnje slovo. Saj ste nas tako nenadoma zapustili. Še ta teden ste se z nami veselili prvih pomladanskih cvetic,

zvončkov in trobentic, ki smo vam jih prinesle v šolo. Še v sredo ste bili med nami in ste nas učili, v četrtek pa ste že za vedno zatisnili oči in odšli k večnemu počitku. Rade smo vas imele, gospodična učiteljica, tako zelo rade! Saj ste nam bili s srcem učiteljica in ste kot dobra mati skrbeli za nas. Zdaj, ko počivate v večnih dvorih, vam želimo, da bi vam bil Bog dobroten plačnik za vso ljubezen, ki ste nam jo izkazovali. Spominjale se vas bomo in molile bomo za vas, da bo srečen vaš pokoj nad zvezdami.

Jantes Iva

trgovina s čevlji

LJUBLJANA, MESTNI TRG 14

priporoča svojo lepo izbiro moških, ženskih in otroških čevljev domačega izvora. Ročno delo.

Nudimo samo solidno blago!

AUGUST KADUNC
LJUBLJANA
Mestni trg 8

PERILO lasnega izdelka — OPREME za novorojenčke

ROBERT GOLI

specialna zaloga platna,
belega in pralnega blaga

LJUBLJANA, Šelenburgova ulica št. 3

FABIANI & JURJOVEC

LJUBLJANA, STRITARJEVA ULICA 5

Velika izbira damskega in moškega blaga, preprog,
zastorov, odev, perja, puha itd. Postrežba solidna!

Lekarna

Mr. Deu-Klanjšček D.

(prej Kuralt)

Gospodsvetska cesta 4 — Tel. 39-20

Izdaja zdravila za vse bolniške blagajne
Zaloga tu- in inozemskih specialitet

*Kar potrebuje mladina v šoli in doma,
dobi po nizkih cenah*

v Učiteljski knjigarni

LJUBLJANA, FRANČIŠKANSKA ULICA 6

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise,
knjige, razglednice itd. izdeluje

klišarna »**Neografika**«

Ljubljana — Sv. Petra nasip 23

MANUFAKTURNA TRGOVINA

ZAJC JOŠKO

LJUBLJANA

NABREŽJE 20. SEPTEMBRA

POLEG TROMOSTOVJA